

Постригач Надія Олегівна

кандидат біологічних наук
старший науковий співробітник

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В ГРЕЦІЇ

Музеї як просто сховища для культурних артефактів давно зникли, отримавши ставлення до себе як до активних інституцій, що мають пріоритетним завданням залучення різноманітного діапазону громад. У сьогоднішньому мультикультурному ландшафті, який відображає та водночас пристосовується до різних культур, очевидним є зростання міжнародного визнання важливості етнічного різноманіття та постійного попиту на музеї щодо оновлення їхнього профілю як соціальних та освітніх установ [3, 305-320]. Більш того, оскільки визначні національні установи – музеї, як правило, розглядаються як місця, що розповідають “правду”, тому, згідно останньої, “істина” являє собою національно санкціоновані погляди на траєкторію нації [15, 363].

Визнання музеїв як інституцій, доступних для суспільства і спрямованих на його розвиток, значно розширює їх обсяг та вплив на надзвичайно широку громадськість без будь-яких обмежень (на основі економіки, політики, релігії чи раси). Освітній аспект музеїв є основою їх існування, що полягає в поширенні знань та навичок, спрямованих на розвиток культурної освіти, самореалізації та розумового розвитку відвідувачів й забезпечення їхнього особистісного розвитку [6, 32]. Музейна освіта відображає також повагу до всіх, сприяє рівності й справедливості, вирішенню проблем культурного діалогу, соціальній інтеграції та реалізації нових моделей культурної ідентичності [12, 2].

Сьогодні в Україні і близькому зарубіжжі відбувається процес становлення музейної педагогіки. Однією з ознак “гуманітарної” реакції на зростаючу технократичність суспільства є суттєве зростання числа музеїв у кінці ХХ ст. Понад 90% від їх загальної кількості, вважає дослідник даної теми Б. Столяров у роботі “Музейна педагогіка, історія, теорія, практика”, виникли у таких високорозвинених промислово-технічних країнах, як США, Англія, Австрія тощо [2, 29]. З огляду на вищезначене, актуальність дослідження розвитку музейної педагогіки в Греції, як колисці древньогрецької культурної цивілізації, очевидна і не викликає сумніву, що і стало метою наукового пошуку.

За визначенням О. Медведєва та М. Юхневича, “музейна педагогіка – це наукова дисципліна на перетині педагогіки, психології, музеєзнавства, мистецтва і краєзнавства. Предметом музейної педагогіки є проблеми, пов’язані зі змістом, методами і формами педагогічного впливу музею, з особливостями цього впливу на різні категорії населення, а також з визначенням музею в системі закладів освіти” [1].

Навчальні теорії та різноманітні освітні моделі, які мають емпіричний, експериментальний та евристичний характер, характеризують віртуальне середовище як освітнє, що фокусується на таких підходах до викладання як конструктивізм, множинні розвідки (multiple intelligences), практичне навчання, соціальне навчання і т. ін. [5, 46-52] Віртуальні музеї “усувають” будь-який просторовий і тимчасовий контекст, і значення музейного досвіду використовується кількома засобами шляхом представлення або перегляду об’єктів, будівель, приміщень тощо [7, 6].

Застосування новітніх технологій, особливо на основі досвіду, включаючи віртуальну реальність, наразі дає можливість широкій публіці відвідувати віртуальний музей з тим, щоб вивчати експозиції, блукати серед експонатів, отримати безліч досвіду та знань [8, 147].

Освіта в рамках музеїв, яка теоретично та методологічно визначена як *“музейна педагогіка”*, досягає *“мобілізації знань [і] розвитку нових чутливостей та реалізації нових вражень”*. Тріада *“освіта–навчання–знання”* – це те, що визначає неперервний процес асиміляції нових знань та інформації, дозволяє людям набувати необхідних навичок для їх психічного і фізичного задоволення. Тому музеям, які орієнтуються на громадян у суспільстві, довелося створити спеціальні умови для залучення якомога більшої кількості людей, щоб збільшити відвідуваність музею й зробити музей місцем, що забезпечує, у свою чергу, власну інформацію про *“продукт”*, таким чином розміщуючи відвідувача в центрі свого інтересу. Стратегія, прийнята новими музеями, базувалася власне на таких цілях. Освітня політика також була в полі зацікавленості Міжнародної Ради Музеїв, яка включила її в оновлене визначення поняття *“музей”* наступним чином: *“Музей є неприбутковою, постійною установою на службі Суспільству та його розвитку, відкритою для громадськості, який набуває, зберігає, досліджує, спілкується та експонує, матеріальну та нематеріальну спадщину людства та навколишнього середовища для цілей освіти, навчання та дозвілля”*. Однак освіта в першу чергу стосується молодших дітей і, отже, музеї перетворилися на величезний і *“магічний”* світ дитинства, створюючи належні умови для розширення громади і мотиви для їхніх візитів та нових форм для використання потенціалу шкіл [4].

Роль музеїв у сфері освіти стала особливо важливою на сучасному етапі. За словами Міцеля (Mitsel, 2006), *“відносини між школою та музеєм складаються з двох моделей: а) програм музеїв, спрямованих на поширення естетичного досвіду та залучення молодих людей до елементів культури; б) моделі, яка реалізована в музеях США, спрямованої на підтримку роботи в школі”*. Причинами відвідування студентами музеїв є те, що вони сприяють активному навчанню, забезпечують можливості для натхнення, задовольняють потреби шкільних курсів, сприяють розвитку навичок, ознайомлюють з культурною спадщиною та покращують соціальну поведінку й співпрацю” [14, 38-48].

Американські і європейські музеї взяли на себе ініціативу освіти громадськості у галузі музейної освіти, надаючи вже з кінця XIX ст. багато можливостей для навчання в приміщеннях музею, коли була визнана *“сила музеїв щодо виховання і навчання”*, оскільки вони вважалися вартівниками не тільки минулого, а й наукової істини. З іншого боку, освіта важлива для музеїв, які бажають збагатити шкільну програму досвідом, що впливає з реальності, і це породжувало зв'язок між музеєм та школою” [16, 39]. Зокрема, у грецьких музеях сьогодні реалізовано чимало освітніх програм із використанням музейних колекцій, що представляють практичну навчальну діяльність, яка сприяє знанню через оригінальні конструкції [13, 169-171]. Ця діяльність суттєво відрізняється від класичного академічного підходу, що базується на описі історичних подій за допомогою мовного коду. Вона сприяє відродженню минулого через уяву, мотивовану під час огляду або тактильного контакту з музейними колекціями. Іншими словами, це – комунікативна діяльність, в якій експонат несе повідомлення, а відвідувач музею (в даному випадку учень) є одержувачем, котрий через спостереження розвиває діалектичні відносини з ним [10, 127-130].

Але чи легко зробити так, щоб освітні програми стали прийнятими в якості альтернативного підходу до академічного викладання історії освіти? Це не є легким завданням з багатьох причин, які ми повинні визнати. Наприклад, дослідження сучасних навчальних процесів у музеях все ще перебувають на стадії становлення. Крім того, відносини між музеями та освітою (будь-якого рівня і, особливо, вищої освіти) не є прямими, а іноді й конкурентними. До того ж, багато викладачів дотримуються думки, що музей – це область автоматичного навчання, дехто знає спосіб її застосування у своєму викладанні, й лише деякі з них використовуються для включення таких методів дослідження [11, 129-137].

Нарешті, незалежно від перебігу відповідного процесу, його необхідно оцінити (провести докладне обговорення, заповнити анкету тощо), щоб він мав сенс. Проте, що б ви не вибрали, незаперечним є факт, що музеї університету для історії освіти уможливають інший підхід до освітньої реальності минулого й можуть зробити рішучий внесок у диференціацію академічного викладання предмету. У цьому контексті орієнтовним прикладом є два види діяльності, засновані на педагогічній моделі активного навчання, розроблені в Музеї історії Афінівського університету [9, 300-306].

Цікавою та перспективною у цьому відношенні є *Програма Меліна*, яка викликала збурення у сфері освіти та культури, активізувавши практично всі державні й приватні установи культури в Греції. Музеї, університети, міністерства, археологічні служби та муніципалітети об'єднали зусилля з метою розробки та підготовки освітніх програм для використання в школах на користь студентів. Стало зрозумілим, що відносини між школами та музеями корисні по-різному та можуть запропонувати унікальний досвід. “Це факт, що музеї забезпечують досвід, заснований на контакті з дійсними трьохвимірними об'єктами, які спроможні викликати сильний інтерес студентів, оскільки вони стимулюють їхню природну цікавість та пошукову схильність, надаючи їм можливість створювати код для спілкування”. Тому з самого початку грецькі музеї звернули увагу на демонстрацію власних колекцій і пропаганду знань про мистецтво, а також вивчення образотворчих мистецтв. Основна мета більшості музеїв, зокрема археологічних, яких є значно більше і які є одними з найбільш помітних, полягає у наближенні грецького мистецтва з міжчасової точки зору. Деякі музеї впроваджували освітні програми на науковій основі та застосовували педагогічно адекватні методи. Першим музеєм для впровадження освітніх програм був Музей Бенакі, який також був одним із тих, хто співпрацював з Міністерством культури для реалізації Програми Меліна. 80-ті рр. ХХ ст. були ознаменовані освітніми заходами цього типу, які, проте, обмежувались “в основному додатковими діями у вже облаштованому виставковому просторі” [16, 63].

У 1985 р. Афіни стали Європейською столицею культури, і це призвело до примітної культурної діяльності, коли держава сприяла реалізації заходів, спрямованих на охорону та демонстрацію культурної спадщини. Вищезгадана діяльність була попередницею Програми Меліна, запущеної в середині 90-х рр. ХХ ст. Зокрема, Музей Бенакі запровадив освітні програми для груп студентів, використовуючи для цього візуальний матеріал, так звані освітні комплекти, надані зацікавленим сторонам (вчителям та студентам). У музеї створені спеціальні семінари для дітей, де молоді студенти виготовляли предмети з культурними персонажами (наприклад, маски), працюючи разом з митцями. “Традиційні грецькі головні убори” (головні убори з різних регіонів Греції) та “Коробка іконописця”, яка пропонує для студентів керівництво з написання ікони за допомогою інструментів іконописця, включених до комплекту, є одними з найпопулярніших освітніх матеріалів. Як правило, освітні програми Музею Бенакі пов'язані зі змістами його колекцій, ранжуючись від давньогрецького мистецтва та візантійського мистецтва до сучасного та народного мистецтв [14, 196-201].

Цей музей організував також багато цікавих освітніх програм, зокрема для маленьких дітей. Метою таких заходів є залучення дітей до музею, щоб вони могли жити захоплюючим досвідом, розвивати свої навички та вивчати експонати. Деякі його освітні програми, які також реалізовані в інших музеях, включають наступні: “Грецька Революція”, “Привіт, Піфагор!”, “Оливкове дерево та оливкова олія” тощо. В рамках першої програми діти працюють із застосуванням методів історика, збираючи інформацію про Грецьку Революцію та створюючи власну книгу з цього питання, хоча їм пропонувалося написати есе про період Грецької Революції. Надані матеріали були адаптовані до їхнього віку, а ідеї взяті з Музею Війни, де проходила освітня програма. У приміщенні Музею була організована друга програма “Привіт, Піфагор!”, яка дозволила дітям експериментувати з фігурами, розуміти геометричні концепції та розвивати логічний математичний інтелект й ознайомитися з експонатами. Третя програма, “Оливкове дерево та оливкова олія”, була організована на заводі виробника оливкової олії Elais. Її метою є залучення дітей до

промислової зони, де виробляється найважливіший середземноморський продукт. Цей процес дозволяє дітям розвивати власну здатність до спостереження та використовувати критичне мислення. Матеріали, надані як вчителям, так і студентам, також були досить корисні. Спарта має так звану Художню Галерею Кумантаріоса (the Koumantareios Art Gallery of Sparta), яка є філією Національної Галереї, де представлені роботи сучасного грецького мистецтва. Вона реалізує кілька цікавих освітніх програм, наприклад, “Загадкова посмішка Олени”, про героїню стародавньої Спарти. Дана програма дає дітям можливість познайомитись із пам'ятками старовини (палац Менелауса) та іншими експонатами на виставці Археологічного музею міста.

Ця невелика мистецька галерея на півдні Пелопоннеса впровадила вражаючу кількість освітніх програм. Ще одна галерея сучасного грецького мистецтва в сільській Греції – Музей неоеллінського мистецтва ім. Аверофа в Мецово (the Averoff Museum of Neohellenic Art in Metsovo), у Північно-Західній Греції, розробила подібні заходи – програми, структуровані таким чином, що митці мають можливість діалогу з дітьми, відповідаючи на їхні запитання, пояснюють аспекти своєї роботи (живопис і скульптура), граються з ними, намагаючись змінити ролі, що представляє особливий інтерес. У музеї є спеціальна кімната для освітніх програм з візуальним матеріалом, адаптованим до віку молодших відвідувачів.

Нарешті, музеї в Салоніках (Археологічний музей, Музей візантійської культури, Державний музей сучасного мистецтва, Македонський музей сучасного мистецтва) також співпрацювали з Програмою Меліна та реалізували кілька власних освітніх програм. Зокрема, Македонський музей сучасного мистецтва з самого початку впроваджував освітні програми й дотримувався основних принципів музейної освіти. У музеї є спеціалізований персонал та об'єкти для реалізації власних програм. Програма “Чи ми мусимо грати в мистецтво?” мала великий успіх і налічувала понад 12000 студентів. Візуальний матеріал, що розповсюджувався серед молодих відвідувачів, містив інформацію про експонати та митців, а також надавав роз'яснення щодо процесу, який закликав дітей грати й “обговорювати” роботи митців, заохочуючи їх оцінювати всю програму. Особливий інтерес представляла анкета для студентів, які мали надати свої відповіді, спостерігаючи певні роботи конкретних митців (у компанії з 9 митців). Іноді Музей організував спеціальні тренінги для вчителів, а також семінари й конференції з питань музеєзнавства і музейної педагогіки [17].

У Патрському університеті, на Факультеті управління культурною спадщиною та новітніх технологій (Department of Cultural Heritage Management and New Technologies) розроблено курс “Музейна педагогіка” навколо освітніх функцій музею, значення його освітньої стратегії і спілкування з диференційованою громадськістю. Він вивчає, як ця нова галузь знань була розроблена, як вона пов'язана з більш широкими соціальними, культурними та освітніми змінами. Курс аналізує теоретичні підходи до навчання в музеї, такі як теорії знань та навчання, модель інтерактивного досвіду і цілісний підхід до музейного спілкування. В ньому досліджується ідея музейного простору як педагогічного середовища та застосування теорії навчання до музейної експозиції. Він акцентує увагу на важливості дослідження відвідувачів та оцінки діяльності музею, вивчає освітній потенціал нових технологій. Особливий акцент робиться на питаннях організації та розробки освітніх заходів у музеях, у зв'язку з різними групами відвідувачів, включаючи освітні програми, адресовані шкільним групам. Ключовою частиною курсу є написання статті (the writing of a papers) наприкінці терміну, спрямованої на застосування знань, які студент придбав під час лекцій [18].

Отже, розвиток музейної освіти та педагогіки став визначальним фактором у плануванні діяльності більшості музеїв Греції. Збільшення кількості музеїв, а також потреба молоді пізнавати і ознайомлюватись з історичним минулим, призвели до необхідних змін як у музеях, так і у школах. Застосування освітніх програм для посилення освітнього впливу музеїв на різні категорії населення вимагає також оновлення змісту, форм і методів педагогічної взаємодії музеїв з цільовою аудиторією відвідувачів.

Примітки

1. Дошкільний навчальний заклад № 47 “Берізка” м. Мелітополь. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://berizka.zp.ua/articles/18/muzeyna_pedagogika_yak_chinnik_interkulturnogo_vihovannya_doshkilnikiv.html.
2. Шикула Р. Р. Використання засобів музейної педагогіки у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів та шкіл. – Рівне: ФОП Зелент О. І., 2017. – 138 с.
3. Ang I. The Predicament of Diversity: Multiculturalism in Practice at the Art Museum // *Ethnicities*. – 2005. – No. 5(3). – P. 305-320.
4. Black G. The engaging Museum. *Developing Museums for Visitor involvement*. – London & New York: Routledge, 2005. – P. 240-253.
5. Dede C. The evolution of constructivist learning environments: Immersion in distributed, virtual worlds // *Educational Technology*. – 1995. – No. 35(5). – P. 46-52.
6. Desvallées A. *Concepts clés de muséologie*. – Paris: ICOM. Armand Colin, 2010. – P. 32.
7. Efstathiou I., & Stefos E. The lesson of Local History in High School. The contribution of the Virtual Museum. In K. Glezou & N. Tzimopoulos (Eds.), *Proceedings of the 7th Panhellenic Conference for the Information and Communication Technologies in Education “Utilization of Information Technology and Communication in Teaching Practice”*. – Syros, 2013. – P. 6.
8. Falk J. H. *Learning from Museums: Visitor Experiences and the Making of Meaning*. – London, 2000. – P. 147.
9. Geladaki S. University Museums as Spaces of Education: The Case of the History of Education Museum at the University of Athens / Sonia Geladaki and Giota Papadimitriou // *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. – 2014. – No. 147. – P. 300-306.
10. Hooper-Greenhill E. Some basic principles and issues relating to Museum education // *Museums journal*. – 1983. – No. 83(213). – P. 127-130.
11. Hooper-Greenhill E. The “art of memory” and learning in the museum. The challenge of GCSE // *The international Journal of Museum Management and Curatorship*. – 1988. – No. 7. – P. 129-137.
12. Innocenti P. Introduction: migrating heritage – experiences of cultural networks and cultural dialogue in Europe. In: Innocenti, P. (ed.) *Migrating Heritage: Experiences of Cultural Networks and Cultural Dialogue in Europe*. – Ashgate: Farnham, 2014. – P. 1-24.
13. Kaniari A. and Giannakopoulos G. A. Museological claims to autonomous knowledge. Rethinking the conceptual mode and its claims to knowledge, *Proceedings of the 1st International Conference on Integrated Information*. – Kos Island; Piraeus, 2011. – P. 169-171.
14. Mitsel I.-E. Educational programs and Pedagogical applications of the Museums (Experiences from the Museums of USA): Thesis, Volos University [in Greek]. – 2006. – P. 37-38.
15. National museums in Greece: History, Ideology, Narratives / Andromache Gazi // *Building National Museums in Europe 1750–2010. Conference proceedings from EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna 28–30 April 2011*. Peter Aronsson & Gabriella Elgenius (eds) EuNaMus Report No 1. Published by Linköping University Electronic Press: <http://www.ep.liu.se/ecp/064/016/ecp64016.pdf>.
16. Nikonanou N. *Museum Education. From Theory to Practice*. – Athens: Patakis [in Greek], 2010. – P. 39.
17. Papanikolaou P. M. Homage to Melina’s Programme “Education and Culture”: From the Educational Programmes of Greek Museums to Art Competitions in Schools // *International Journal of Education and Social Science*. – May 2016. – Vol. 3. – No. 5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ijessnet.com/wp-content/uploads/2016/06/3.pdf>.
18. University of Patras: Department of Cultural Heritage Management and New Technologies. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.culture.upatras.gr/cms/?page_id=436&lang=en